

Školní program proti šikanování

Výzkumy výskytu školního šikanování v ČR

- 2001 proběhl celonárodní výzkum výskytu šikanování na ZŠ – ukázalo se, že je v ČR šikanováno přibližně 41% žáků (Havlínová-Kolář, 2001)
- Rážová, Czemy, Provazníková, Sovinová (1999) - zjistili, že obětí šikany se stává přibližně 36,8% žáků
- školní šikanování je závažný celospolečenský problém

Co je a co není šikana?

- samoučelnost agrese
- záměr, úmysl ublížit
- nepoměr sil
- opakování
- utajená a systematicky propracovaná agrese
- oběť prožívá „legraci“ nepříjemně

Stadia šikany

- ostrakismus
- fyzická agrese, přitvrzování, manipulace
- vytvoření jádra agresorů
- skupinové přijetí norem agresorů
- dokonalá šikana (totalita)

Varovné znaky šikanování

- třída
- škola
- rodiče

Nepřímé znaky šikanování (1)

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.

Nepřímé znaky šikanování (2)

- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.

Nepřímé znaky šikanování (3)

- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování (1)

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.

Přímé znaky šikanování (2)

- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem,
- a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Varovné znaky pro rodiče

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo).
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.

Varovné znaky pro rodiče

- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.

Varovné znaky pro rodiče

- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Strategie vyšetřování

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Limity

- informace od obětí
- agresori lžou, používají falešné svědky
- strach vypovídat
- rodiče agresorů chrání své děti
- rodiče obětí se bojí spolupracovat
- učitelé brání agresory

Struktura programu proti šikanování

- Společné vzdělávání a supervize
- Užší realizační tým
- Zmapování situace a motivování pedagogů pro změnu
- Společný postup při řešení šikanování
- Prevence v třídních hodinách
- Prevence ve výuce
- Prevence ve školním životě mimo vyučování
- Ochranný režim
- Spolupráce s rodiči
- Školní poradenské služby
- Spolupráce se specializovanými zařízeními
- Vztahy se školami v okolí

Následná intervence

- rozhovory s rodiči
- výchovná komise
- práce se třídou
- psychologická pomoc oběti i agresorům

Na koho se obrátit?

- SVP
- specialista na řešení šikany
- PPP
- psychiatrie
- policie

Doporučená literatura

- Kolář, M.: "Skrytý svět šikanování ve školách", Portál, Praha 1997, 2000
- Říčan, P.: "Agresivita a šikana mezi dětmi", Portál, Praha 1995
- Parry, J., Carington, G.: "Čelíme šikanování - sborník metod". Metodický materiál IPPP, Praha 1995
- Fontana, D.: "Psychologie ve školní praxi", Portál, Praha 1997
- Kolář, M.: Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách, Portál, Praha 2001
- Časopisy: Kolář, M.: " Omyly kolem šikanování", Moderní vyučování, č. 9/1997
- Sharp, S., Smith P. K. (1994). Tackling Bullying in your school. Routledge.

Doporučená literatura

- Fojtíková, Z.: "Cesta k nápravě", Rodina a škola č. 6-7/2000
- Fojtíková, Z.: Nebezpečná epidemie. Cyklus o šikaně s dr. Kolářem. Rodina a škola č. 3,4,5,6-7,8-9,10,11,12/2000
- Kolář, M.: Poplachový plán při výbuchu brutální šikany. Školní "lynčování" vyvolává zatím jen bezmoc. Bezpečnostní teorie a praxe, in Sborník Policejní akademie ČR, č. 1/2000
- Kolář, M.: Soudce Lynch na českých školách ? Vyšetřování a léčba specifických typů šikan. in Sborník "Prevence šikanování ve školách", Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha 1998
- Kolář, M.: Zkrácená závěrečná zpráva projektu MŠMT: Specifický Program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. <http://www.msmt.cz/files/htm/KTSkolniprogramprotisikanovani.htm>